

Kunfalvi Rezső (1905–1998) augusztus 20-án lett volna száz éves. Csak néhány év hiányzott, hogy elérje ezt a matuzsálemi kort; hosszú élete a példa arra, hogy egészséges és tevékeny életmóddal, meg talán az ősköltől örökölt kedvező génekkel milyen sokáig élhet az ember.

Mit köszönhet neki a huszadik század második felének Magyarországon fizikát tanuló diákok és a fizikát tanító tanárok közössége? Mindenek előtt azt, hogy visszahozta a fizikát a KöMaL-ba.

A két világháború között Faragó Andor már Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapokként jelentette meg az újságot, ami 1914-ig csak Középiskolai Matematikai Lapokként működött. A névváltoztatás bizonyára összefüggött azzal, hogy a Társulatot is Matematikai és Fizikai Társulat néven alapította Eötvös Loránd 1891-ben, s az alapító halála után Mikola Sándor és mások javaslatára az egész társulat együttesen vette fel Eötvös Loránd nevét. Fejér Lipót, akinek gyengéd rábeszélésére kezdte meg a Lapok szerkesztését 1925-ben Faragó Andor, még 1945 után is minden erejével azon volt, hogy maradjon együtt a Társulat. Nem rajta múlt, hogy ez nem sikerült.

A második világháború után Szegeden megindított Lapok ismét csak Középiskolai Matematikai Lapok lett, elmaradt belőle a fizikai jelző. Erre utal a KöMaL rövidítés is, melyet állítólag a postai csomagolásnál használt rövidítés nyomán az ugyancsak hosszú életet élt matematikus szerkesztő, *Bakos Tibor* alkalmazott először. A háború utáni években mindenki, aki csak ismerte az újságot, Matlapokként emlegette. *Bor Zsolt* szegedi fizikaprofesszor mind a mai napig Középiskolai Matematikai Lapoknak nevezi – nagy megbecsüléssel és nosztalgiával. Amikor ő kapcsolódott be nyolcadikos korában a feladatok megoldásába, már volt a Lapokban „Fizika Rovat”, melyet Kunfalvi tanár úr szerkesztett, de még nem hívták az újságot Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapoknak.

1959-től 1965-ig társadalmi munkában, 1965 és 1975 között fizetett állásban szerkesztette a fiatalok által következetesen Rezső bácsinak nevezett Kunfalvi tanár úr az akkor már 16 oldalas fizika rovatot. 1975-ben, 70 éves korában ment nyugdíjba, és átadta a szerkesztés feladatát a fiataloknak. Ugyanakkor továbbra is tagja maradt a szerkesztő bizottságnak, és korát meghazudtoló aktivitással dolgozott. Ennek bizonyítására álljon itt az a rövid közlemény, melyben a harminc évvel ezelőtti Ifjúsági Fizikai Kör (ezt is ő alapította) téli ankétjáról számolt be a Lapokban.

„A Középiskolai Matematikai Lapok Fizika Rovata és az Eötvös Loránd Fizikai Társulat Ifjúsági Fizikai Köre 1975. dec. 28–30. napokon tartotta az 1975/76. tanévi első ankétot. Részt vett 50 helység 80 iskolájából 200 tanuló, részben a Kör tagjai, részben olyan iskolák küldöttei, melyekből eddig egyáltalán nem vagy csak kevés megoldója volt a Fizika Rovatban hirdetett pontversenynek. Az előadások ezúttal a fizika egyes határterületeivel foglalkoztak. Vermes Miklós az elektrolitekről beszélt és mutatott be kísérleteket. Keszthelyi Lajos „Az élet eredete”, Károlyházy Frigyes „Atomfizikai törvények szerepe az életjelenségekben” címmel tartott előadást. Az érdeklődést a nagyszámú elhangzott kérdés és hozzászólás bizonyította. Szemináriumszerű foglalkozáson az egyes csoportokban feladatmegoldást vezetett Ábrahám Tibor, Harmat Péter, Kele András, Mihály László, Sasvári László és Szőkefalvi-Nagy Ágnes. A kezdő csoportnak Major Jánosnak a sűrűdásról tartott előadása nyújtott segítséget mechanikai feladatok megoldásához. A résztvevők együtt tekintették meg a kémia, fizika és matematika diákolimpiák magyar díjazottjainak vetélkedőjét a TV-ben. Az Oktatási Minisztérium ingyenes szállást biztosított az összes vidéki tanulónak, megtérítette a legkiválóbbak vasúti költségét, akiket a Társulat két alkalommal is vendégül látott. A következő (sorrendben 28-adik) ankét a tavaszi szünetben lesz.”

A 70 éves tanár úr szervezésben még mindig utolérhetetlen volt.

75 éves korában Rátz László (1862–1930) és Antal Márk (1880–1942) emlékét idézte fel, akik az első évtizedekben gondoskodtak a Lapok magas matematikai színvonaláról. Jellemző módon mindegyikük pedagógiai kvalitásait emelte ki. Rátz tanár úrról például ezt írta: *„Tanári munkájában el tudta érni, hogy tanítványai megszerették a matematikát, sőt lelkesedtek érte. Igazi pedagógus egyéniség volt, egyesült benne a szakmai tudás a pedagógiai érzéssel. . . Az első világháború kitörése sajnos maga után vonta a Lap megszűnését, de Rátz László megérte még az újjászületést 1925-ben, és örömmel kísérte figyelemmel a második sorozat – a Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapok – indulását.”* De jó lenne, ha ma is így hívnák! – gondolhatta akkor Rezső bácsi. Antal Márkot pedig így dicsérte: *„Kiváló pedagógus és matematikus volt. Az ő munkája is segítette többek között Neumann Jánost és Szegő Gábort a matematikai kutató pályára felé. . . A kolozsvári Szamos utcai gimnázium még élő tanárai és öregdiákjai tisztelettel és szeretettel adóznak kiváló tanáruk emlékének.”*

80 éves volt, amikor a világ fizikus közössége Niels Bohr (1885–1962) születésének centenáriumáról emlékezett meg. Úgy gondolta, a KöMaL ifjú olvasói is megérdemlik, hogy megismerkedhessenek a nagy fizikus életművével. De mit érthet meg ebből egy tizenéves? Rezső bácsi a tudós életére és személyiségére tette a hangsúlyt. Miután érthetően és közérthetően áttekintette a legfontosabb eredményeket, melyekkel Bohr a fizika megújulásához hozzájárult, így fejezte be a cikket: *„Azok közé a tudósok közé tartozott, akik emberi tulajdonságaikkal is kiemelkedtek. Munkatársai, tanítványai rajongtak érte. A dán nép hősként tisztelte. A »dán óriás« lelkes sportoló is volt. Vitorlázott, síezett, hegyet mászott, tornászott, versenysportokat is űzött. 1922-ben az egyik koppenhágai újság nagy betűkkel, a címlapon így közölte az örvendetes hírt: Niels Bohrt, az ismert válogatott labdarúgót Nobel-díjjal tüntették ki.”* Pontosan így, ezen a nyelven lehet egy tizenévesnek egész életére emlékeztetéssé tenni a tudós alakját, Rezső bácsi tudta ezt.

A Bohrral egyidős Ortvay Rudolf (1885–1945) volt legkedvesebb professzora. A mellette töltött három év tanársegédeskedés egész életére szóló élményekkel látta el. Húsz évvel volt fiatalabb nála, hogyan emlékezett volna meg az ő születésének századik évfordulójáról is!

Ottlik Gézárt idézte: *„Az elméleti fizikát a zseniális Ortvay Rudolf adta elő. Ha reggel, hétfőn, szerdán, pénteken órája volt – Elektrodinamika (de Vektoranalízis is lehetett a címe, vagy Lineáris Algebrák) –, az ember aznap már jókedvűen ébredt, tele boldog várakozással.”* Majd pedig így jellemezte Ortvay Rudolfot: *„Tervekkel teli, lelkes fiatal*

ember volt. Óriási lendülettel fogott hozzá a magyar elméleti fizika oktatás megreformálásához. Évtizedek elmaradását kellett pótolnia. Előadásai az egész klasszikus és modern fizikát felölelték. Tankönyvek nem léteztek, a hiányt jegyzetekkel pótolta. Tanársegédje gyakorlatokon megismételte az anyagot és feladatokat dolgoztatott ki. . .” Ez az egyetlen mondat, melyben saját szerepére utalt a cikkben. Bölcs mértéktartással és kellő visszafogottsággal emlékezett vissza 80 éves korában a 23 éves tanársegédre és annak 43 éves professzorára.

Mintha csak saját életpályáját összegezné, írta Ortvyáról: „Ő maga nem tartozott a termékeny, eredeti kutatók közé, de lépést tartott a fejlődéssel, tudott szervezni, új generációt nevelni, lelkesíteni, segíteni.” Ezt tette Kunfalvi tanár úr is.

A legbizalmasabb szakmai, tanári, baráti kapcsolata azonban Vermes Miklóssal alakult ki az évek folyamán. Évfolyamtársak voltak az egyetemen, kollégák a tudományos ismeretterjesztésben, közösen jártak síelni, hegyet mászni, kedvenc hobbijuk volt a fényképezés. Vermes még könyvet is írt a fényképezésről, Kunfalvi pedig díjat nyert az egyik fotópályázaton. A díjnyertes kép Vermes ábrázolta, amint átugrik egy szakadékon. . . Együtt ültek a Simonyi Károly vezette felvételi bizottságban, a KöMaL szerkesztőbizottságában, osztoztak a diákolimpia gondjaiban és segítették egymást a sikereiben.

A Középiskolai Matematikai és Fizikai Lapokban megjelent utolsó cikkében Kunfalvi tanár úr Vermes tanár úrtól búcsúzott, aki 85 éves korában hagyta itt barátját.

„Munkássága szinte hihetetlenül sokoldalú volt – írta róla. – Diákjait szerette, és azok is lelkesedtek érte. Leginkább fizikát tanított. Kísérletei mindig sikerültek. Óráit logikus, világos rendben építette fel. A táblára írt formulák jól áttekinthetően, jellegzetes, tiszta, olvasható betűvel mindenki számára követhetően és jegyezhetően szerepeltek. Tanítványai rajongtak érte. Hosszú kerékpártúrákat tett meg velük tavasszal, gyümölcsérés idején. Kiváló elődjének, Mikola Sándornak gazdag szertárát rendszeresen tovább gyarapította. . . A relativitás- és a kvantumelméletéről csodálatos előadássorozatot tartott. A Műszaki Egyetem nagy előadótermében az első sorokban egyetemi tanárok ültek. Kitűnő előadó volt, és előadásaihoz ötletes szemléltető anyagot teremtett. . .”

Cikkének utolsó szakaszában Kunfalvi tanár úr végre kilépett az eddig magára öltött elfogulatlan krónikás szerepéből és magát is bevette Vermes Miklós élettörténetébe: „Szerette a természetet és különösen szerette a hegyeket. Szabad idejében járta az Alpok csúcsait és völgyeit. Együtt jártunk Ausztria és Svájc legszebb csúcsain, völgyeiben, gleccserein; sziklamászással is kísérletezett. Szerette és élvezte a művészeteket. Régi lemezjátszóján nagy énekesek hangja és híres karmesterek által vezetett nagy zenekarok játéka csendült fel. Teljes ember volt. Sírjánál barátok, volt tanítványok sokasága vett búcsút tőle.”

Akár csak nyolc évvel később Kunfalvi Rezsőtől, az ő ravatalánál.

Ma már Vermesről, Ortvyáról és Kunfalviról is egy-egy fizikaversenyt neveztek el. Utóbbi éppen a Fizikai Diákolimpia versenyzőinek végső kiválasztására szolgál. Szerencsések azok a diákok és tanárok, akiknek ilyen emberek lehetnek a példaképeik.

A *Physics in Budapest* írása közben, melyhez Kunfalvi tanár úr adta a képeket, sokat beszélgettünk, sokat tanultam tőle magam is. Viszont az emberekben, tanítványokban, kollégákban rejlő lehetőségek felismerésének képességét, mellyel nagyon gyorsan fel tudta mérni, hogy kiből mit lehet kihozni, és ki is hozta azután azt belőlük úgy, hogy ők maguk is meglepődtek rajta – sajnos ezt csak csodáltam, de nem tudtam eltanulni tőle. Mi volt a titka? Talán a bizalom, mely tekintetéből áradt, amikor az emberek szemébe nézett.